

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS: KLASİK ROMA'NIN ORTA ÇAĞ İNGİLTERE'SİNDEKİ ROMANSLARA YANSIMALARI

INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: REFLECTIONS OF THE CLASSICAL ROME IN THE MEDIEVAL ROMANCES OF ENGLAND

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 18 Nisan 2023	Received: April 18, 2023
Hakem Değerlendirmesi: 8 Mayıs 2023	Peer Review: May 8, 2023
Kabul: 30 Kasım 2023	Accepted: November 30, 2023

DOI : 10.22520/tubaked.1285388

Hülya TAFLI DÜZGÜN*

ÖZET

Orta Çağda İngiliz edebiyatının yapıtaşlarını edebî bir tür olan romans oluşturur. Ancak günümüzde göz ardı edilen Orta Çağ İngiltere'sindeki romans, kaleme alındığı dönemdeki kültürü tasvir eder, bazıları ise klasik Yunan ve Roma medeniyetlerini örnek alır ve translatio studii et imperiiyi İngiltere'ye yansıtır. Hem kültür hem de translatio studii et imperii, felsefe, halkbilim ve sosyoloji disiplinleriyle anılmaktadır. Ancak, sözlü kültürden yazılı geleneğe geçiş ve aktarım sırası ve sonrasında dil ile gelenekleri ve anlatımları anlayabilmek için disiplin olarak edebiyat göz ardı edilmemelidir. Orta Çağ'da İngiltere'de kaleme alınan elyazmalarındaki bazı edebi metinler, özellikle romanslar hem kültürün hem de translatio studii et imperii'nin temellerini klasik Yunan ve Roma'dan almaktadır. Translatio studii, nesilden nesile aktarılırken geçmişteki kültüre saygı ve yeniden şekillenen kültürel sahiplenme sürecini gözler önüne serer. Somut olmayan bu kültürel miras günümüze kadar ulaşan elyazmalarındaki edebi metinlerde korunmaktadır. Orta Çağda İngiltere'de kültür edebiyat ile iç içedir. Orta Çağdaki kültürler ve imparatorluklar yetkilerini geçmiş kültürlerden (klasik Yunan ve Roma) alır ve Orta Çağ edebi anlatıları- özellikle de romanslar- kültürün ve translatio studii et imperii'nin temsilcisi ya da yansıtıcısı olmaktadır. Bu çalışma, klasik Roma kültürünün, Orta Çağda İngiltere'de yazılan romanslara yansımalarını, nasıl mit ve efsaneye dönüştüğünü, antik bir kültürün yeniden nasıl ve niçin değer gördüğünü gün ışığına çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM), Kültür, Translatio Studii et Imperii, Orta Çağ, İngiltere, Romans, Klasik Roma

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölüm, Kayseri, Türkiye.
e-posta: hulyatafli@gmail.com ORCID: 0000-0001-8513-7951

ABSTRACT

While the romance as a genre is generally overlooked, it is more than a walled castle and a witness for the cultural encounters of its time of production. The romance of medieval England offers a valuable source for the understanding of the culture. Culture deals with literature, and the medieval romance and acts as the reflection of *translatio studii et imperii*. While disciplines such as philosophy, folklore and sociology define and examine culture and *translatio studii et imperii* from different perspectives, literature as a discipline attaches great importance to explore the transmission of culture. Manuscripts of medieval romances are originated from classical Greece and Rome, such intangible cultural heritage is respectively shaped by *translatio studii et imperii* and then safeguarded thanks to these extant manuscripts in the transmission process from word of mouth to the written record. In other words, *translatio studii et imperii* is adapted into medieval English literature as borrowing, adapting, reshaping ideas, beliefs and authority with the new one by taking the old culture as a model, from both Greek and Roman cultures. This paper will explore the accorded glory of Rome's historical conquests and achievements which is inflated by the effect of time and transforms great deeds into myth and legend, exaggerating the greatness of a culture, and therefore *translatio studii et imperii*.

Keywords: Intangible Cultural Heritage (ICH), Culture, *Translatio Studii et Imperii*, Medieval England, Romance, Classical Rome

GİRİŞ

İngiliz edebiyatının yapıtaşlarını Orta Çağ'da edebi bir tür olarak Eski Fransızca, Anglo-Norman ve Orta Çağ İngilizcesiyle kaleme alınan romans oluşturur (Taflı Düzgün, 2019, s. 100).¹ Romans, kaleme alındığı dönemdeki kültürü tasvir eder. Bazıları ise klasik Yunan ve Roma medeniyetlerini örnek alır ve *translatio studii et imperii* gözler önüne serer.² 2001 yılında UNESCO, Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesinde; kültürü 'toplumun veya bir sosyal grubun sadece sanat ve edebiyatı değil, ayırt edici bir bütünü şeklinde tanımlamaktadır. 2003 yılında UNESCO, SOKÜM Sözleşmesinde geleneklerin ve anlatımların önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kültür ve *translatio studii et imperii* sözlü kültürden yazılı geleneğe geçiş ve aktarım sırası ve sonrasında dil ile sözlü geleneklerde ve anlatımlarda disiplin olarak edebiyat ile iç içedir. Edebiyatta, özellikle İngiliz edebiyatında edebi tür olan romansın klasik Yunan ve Roma medeniyetlerini örnek aldığı incelemeden önce batıda kültürün ve *translatio studii et imperii*'nin ne olduğuna ve nasıl algılandığına değinmekte fayda vardır.

BATIDA KÜLTÜR TASVİRLERİ

Marcus Tullius Cicero, batı düşüncesinin temellerini oluştururken kültürü, ekim olarak tasvir eder ve felsefe ile ilişkilendirir (Rackham, 1942).³ Cicero, *Tusulanorum Disputationum* başlıklı eserinde felsefe ve kültür ilişkisine şu şekilde değinmektedir: 'tarla verimli olmasına rağmen ekim yapmadan hasat veremez, yani zihin eğitimsizdir, bu nedenle biri olmayan diğeri etkisizdir. Ancak felsefe, ruhun ekimidir (*cultura animi*); zihni tohum almaya hazırlar ve ona bağlanır ve tabiri caizse, büyüdüğüde en bol meyveyi verebilecek olan şeyi içine eker' (Kühner, 1853).⁴ Cicero'nun *cultura*

animi olarak adlandırdığı ruhun ekimi, ekim metaforu üzerinden geliştirilmektedir. İyi bir ruha sahip olmak için bilgeliğe ve erdem, bunları gerçekleştirebilmek için iyi bir eğitimin olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Felsefenin anlaşılır olabilmesi için ruh, ekimini gerçekleştirmeden önce ahlaksızlıklardan arınmalı, erdemli olabilmenin tohumlarını ekebilmeli ve bilgeliğin mahsulünü yetiştirebilmelidir. Bu bakış açısıyla Cicero hem felsefeyi tanımlar hem de ekim olarak adlandırdığı kültürü vurgular. On sekizinci yüzyılın sonlarında Immanuel Kant, Cicero'nun *cultus / cultura animi* olarak tanımladığı kültürü, *Anbau* şeklinde adlandırır.⁵ Kant (1870), özellikle *Metaphysik der Sitten* başlıklı eserinde insanın kendine karşı sorumlulukları olduğundan bahseder: 'İnsan, kendi doğal güçlerini (ruhsal, zihinsel ve bedensel) her türlü olası amaç için bir araç olarak geliştirilmesinde (*cultura*), kendisine karşı sorumludur' (1889, s. 292-293).⁶ Bir başka deyişle, Kant, kültürü, insanın doğal yeteneklerinin gelişim sürecinde yaratılan başarılarının bir bütünü olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısını destekleyecek şekilde Johann Gottfried von Herder (1774, 1785)⁷ kültür kavramını *Bildung* kelimesiyle tanımlar.⁸ Herder, eserlerinde ortak bir kader duygusu sağlayan deneyimleri içeren bir halka (*Humanität*) tutarlı bir kimlik sağlayabilmek için kolektif bağlamda kültürün (*Bildung*) önemini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Edward Tylor (1871), kültürü halkın sahip olduğu evrimsel sürekliliğe değinir. Kültürün temelini ve değerlerinin geleneklerden türediğini ve seçildiğini gözler önüne sermektedir. Tylor gibi Matthew Arnold'da (1889), kültürü metaforik bağlamda ekim olarak yorumlamaktadır ve insanın kendini yetiştirmesi ya da geliştirmesinden yola çıkarak kültürün insanın içsel ve ruhsal faaliyetlerinin mükemmelleşmesi ile oluşacağını vurgulamaktadır. Ayrıca Arnold, toplumdaki insanların kendilerini ideallere uygun geliştirmesini medeniyet olarak açıklamaktadır ve medeniyetin temellerinin hem Helenizm hem de Hebraizm etkileşimi ile gerçekleşeceğini ifade etmektedir (s. 94).

¹ Eski-Fransızca ve Anglo-Norman dillerinde Romanz olarak bilinen Romans hikayeleştirilen tarihi bilgi anlamına gelmektedir. Ancak, günümüz Orta Çağ uzmanları romansın tanımı konusunda halen hem fikir değildir.

² *Translatio studii*, bilginin veya öğrenmenin aktarımı olarak ifade edilebilir. Bilgi, mevcut kültürden diğerine geçer, böylece kültürel aktarım gerçekleşir. *Translatio imperii* ise bilgi ve öğrenimin aktarımına ek olarak imparatorlukların hakimiyeti ile ortaya çıkan otoritenin kabul görmesi ve aktarılmasını ifade eder. *Translatio studii et imperii*, kültür, medeniyet ve politik emsallerin aktarımı olarak Türkçeye çevrilebilir. Ancak, Türkçede aynı anlamı verecek tam bir karşılığı olmadığı için bu çalışmada *translatio studii et imperii* şeklindeki kullanım tercih edilmektedir.

³ Klasik Yunancada *Philosophia* (φιλοσοφία) kelimesi 'bilgelik sevgisi' anlamına gelmektedir. Detaylı bilgi için bakınız: Jaspers, 1954, 12, 162. *Philosophia* günümüzde felsefe olarak kullanıldığı için çeviride felsefe kelimesi tercih edilmektedir.

⁴ 'Atque, ut in eodem simili verser, ut ager quamvis fertilis sine

cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus; ita est utraque res sine altera debilis. Cultura autem animi philosophia est; haec extrahit vitia radicibus et praeparat animos ad satus accipiendos eaque mandat eis et, ut ita dicam, serit, quae adulta fructus uberrimos ferant'.

⁵ Eski Almandaca *Anbau*, ekme, ekin, ekim anlamlarına gelmektedir.

⁶ 'Der *Anbau* (*cultura*) seiner Naturkräfte (Geistes-, Seelen- und Leibeskräfte) als Mittel zu allerlei möglichen Zwecken ist Pflicht des Menschen gegen sich selbst'.

⁷ 'Der menschliche Verstand hat viel in ihm gelernt, und vielleicht ist keine Gegend der Erde, wo dies Lernen so offenbar Kultur des Bodens gewesen als hier'. Burada ifade edilen 'Kultur des Bodens' iki anlamda kullanılmaktadır: metaforik anlamda toprağın ekimi ve toprağın kendine özgü kültürü.

⁸ Eski Almandaca *bildunga*, Orta Çağ Almandasında, *bildunge*, görüntü (*imago*), taklit (*imitatio*) ve oluşum (*formatio*) anlamlarında kullanılmaktadır ve kültürü ifade etmektedir.

Arnold'un kültür ile ilgili öne atmış olduğu teorisi Ruth Benedict ile son şeklini almaktadır. Benedict (1935), *Patterns of Culture* başlıklı eserinde, kültürü bir birey gibi kabul etmektedir ve bireylerde olduğu gibi gerek düşüncede gerekse uygulamada kültürün kendi içinde tutarlı kalıpları olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle Benedict, her kültürün kendine özgü özellikleri olduğunu ve çeşitlilik gösterebileceğini söylemektedir (s. 26). Marcus Tullius Cicero'dan Benedict'e kadar kültür kavramı her süreçte anlam kazanıp daha çok felsefe, halkbilim, antropoloji ve sosyoloji disiplinleriyle tanımlanmaktadır ve edebiyat göz ardı edilmektedir. Ancak, 2001 UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesinde tanımlanan ve iki yıl sonra imzalanan SOKÜM Sözleşmesinde kültür- edebiyat etkileşimine değinilmektedir.

Batıda Kültür ve Translatio Studii et Imperii Tasvirleri

Kültür ve edebiyat iç içedir. Edebiyat, kültür üzerinde otorite kurabilen (*auctor*) ve bu otoriteyi güçlendirebilen (*auctoritas*), ve bugünü yeniden tanımlamak ve geleceği oluşturmak için geçmişten alıp yeniden yorumlamaya dayanır (Zimmermann, 2001). Orta Çağ Avrupa'sındaki kültürler ve imparatorluklar yetkilerini geçmiş kültürlerden (Yunan ve Roma) almaktadır. Bu bağlamda temellerini klasik Yunan ve Roma'dan alan, *translatio studii*, kendi kendini yetkilendirme ve meşrulaştırma amaçları için nesilden nesile aktarılırken geçmişteki kültüre saygı ve yeniden şekillenen kültürel sahiplenme sürecini ifade etmektedir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın aktarımı olarak kabul edilebilecek olan *translatio studii et imperii*'nin Orta Çağda İngiltere'de edebiyata yansımalarını incelemeyen önce mevcut literatür çalışmaları önem arz etmektedir.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Luigi Chiappeli (1888), bilginin antik Yunanistan'dan antik Roma'ya, Roma'dan Ravenna'ya, Ravenna'dan da Bologna'ya geçişinden bahseder ve Orta Çağdaki metinler incelendiğinde bilgi aktarımının daha belirgin olduğu üzerinde durur. Etienne Gilson (1932), kültür ve tarih etkileşimi üzerine çalışmalar yaparak tarihi anlamak için klasik Yunan ve Romanın batı tarihi üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Gilson (1944), ayrıca, Orta Çağın önemi üzerinde durarak ve kültürel aktarımın sırasıyla Yunan, Roma, Fransa ve Fransa üzerinden tüm Avrupa'ya ulaştığına değinmektedir. Ernst Robert Curtius (1954), Yunanistan ve Roma'dan Avrupa'ya *translatio studii* kadar *translatio imperii et translatio arsa* (sanat) değinmektedir. Werner, *translatio studii, imperii et ars* dışında *translatio religionis* (din) olduğunu vurgulamaktadır (1958, s. 17). Erich Köhler

(1956), Orta Çağda İngiltere'yi etkileyen Chrétien de Troyes'nın yazdığı metinler üzerinden yola çıkarak öğrenmenin kültürel aktarım ile gerçekleştiğini ve Fransa'daki şövalyelik ideallerinin temelini *translatio studii* ile ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, on sekizinci yüzyıl sonları ve on dokuzuncu yüzyıl ortalarında *translatio studii* ile ilgili yapılan çalışmalar tarih-kültür etkileşimini gözler önüne sermektedir. Kültür-edebiyat etkileşimi, tarih-kültür etkileşimi kadar önemlidir. Geçmişten günümüze farklı disiplinlerde *translatio studii et imperii* ile ilgili çalışmalar yapılmış olsa da Orta Çağda Avrupa'da özellikle de Orta Çağda İngiltere'de edebiyat-kültür ve *translatio studii et imperii* etkileşimi göz ardı edilmektedir.

Translatio Studii et Imperii ve Klasik Roma'nın Orta Çağ İngiliz Edebiyatına Etkileri

Virgilius, kaleme aldığı *Aeneidos* başlıklı eserinde *translatio studii et imperii*'yi, -Yunan-Truva kültürünü Roma'ya aktarmada araç görevi gören- kahramanı Aeneidos aracılığıyla gerçekleştirmektedir (Ribbeck, 1862). Virgilius, Yunan medeniyetindeki savaşları, kahramanları, tanrıları model alarak Roma tarihinin ve edebî metinlerinin dokusunu şekillendirmektedir. Bir başka deyişle, kurgusal kahramanı olan Aeneidos ile Roma'nın ilk imparatoru olan Ceasar Augustusu özdeşleştirmektedir ve bunu gerçekleştirirken Yunan kaynaklarını kullanmaktadır. Virgilius, *Aeneidos*'un aracılığıyla, Roma'da Yunan medeniyeti kadar görkemli ve kadim bir ulusal kimlik inşa etmektedir. Cicero da *De Oratore* başlıklı eserinde *translatio*yu metaforik bağlamda güzelleştirme ve yüceltme anlamında kullanmaktadır: 'güçlülük aktarılabilen bir kavram metaforik olarak ifade edildiğinde, iletmek istediğimiz anlam, ait olmayan kelimeyle ifade ettiğimiz şeyin benzerliği ile açıklığa kavuşturulmaktadır' (Rackham, 1942, s. 156).

Bu bağlamda Cicero'nun ifade etmeye çalıştığı *translatio* mevcut medeniyette bulunan bilgi, kültür ve imparatorluk yönetim şeklinin başka bir medeniyete aktarımıdır. Bir başka deyişle, Aeneidos'un aracılık ettiği gibi Yunan kültürünün Roma'ya aktarılması ile ifade edilen şey, benzerliğinden ibarettir. On üçüncü yüzyıl sonlarında Martinus Polonus (1574),⁹ *Chronicon* başlıklı eserinde *translatio studii*'ye 'bir zamanlar bilgeliğin peşinde olan Roma'nın kökenleri, bizi Yunanistan'dan aktarılan bilgeliğe yönlendirdi ve bu aktarım Paris'teki Romalılar tarafından inşa edildi' şeklinde atıfta bulunmaktadır.

Cicero ile başlayan kültür tasvirinden Erich Köhler ile tamamlanan *translatio studii et imperii*, Orta Çağda

⁹ 'Qui et sapientiae studium de Roma Parisius transtulit quod illuc quondam a Graecia translatum fuerat a Romanis'.

İngiltere’de kaleme alınan edebi metinlerde (aşağıda detaylandırılacaktır) yer bulmaktadır. Somut Olmayan bu Kültürel Miras sözlü kültürden yazılı metinlere aktarılmaktadır ve klasik Yunan ve Roma’nın önemi gün yüzüne çıkmaktadır. Bu bağlamda, kültürün ve *translatio studii et imperii*nin edebiyat ile etkileşimi söz konusudur. Özellikle de Orta Çağda İngiltere’de on bir ve on dördüncü yüzyıllarda elyazmalarında bulunan *De gestis Britonum*, *Chanson de Saisnes*, *Cligés*, *Le Bone Florence of Rome (LBFOR)*, *Emaré* ve *Octavian* incelendiğinde kültürel aktarımın nasıl olduğu belirgin hale gelmektedir. Rita Copeland’in (1991) ifade ettiği gibi, kültür kendini tekrar kabul eden aktarma yoluyla sürekliliği içerir, geleceğin şimdiki ve sonsuzluğunu ikame eder. Klasik Roma, Orta Çağda İngiltere’de yazılan romanslarda Roma sınırlarının ötesine tanıklık etmektedir. Romanslarda Roma (Romans Roması), klasik dönemden Orta Çağ İngilteresine SOKÜM bağlamında aktarımı sembolize etmektedir. Anonim olan Orta Çağ romanslarında, Roma’yı, klasik geçmişin yetkilendirme gücünü ima eden bu çağın prestiji, yanıt olarak kullanılmaktadır. Romanslarda Roma’da Büyük İskender, Şarلمان, Arthur gibi geleneksel bağlamda idealleştirilmiş kahramanlardır. Romanslardaki bu kahramanlar, Haçlı Seferlerine katılan tarihsel Richard Coeur de Lion ve Godefrois de Bouillon’dan; Gui de Warewic ve Boeve de Haumtone gibi atalarına atıfta bulunan soylulardan ve Fouke Fitz Warrin gibi yerel İngiliz figürlerden esinlenmektedir.¹⁰ Reiss’in (1985) ifade ettiği gibi romanslar ister tarihsel ister halk geleneklerinden üretilmiş olsun, İngiliz edebiyatında fark edilmek üzere tasarlanmıştır. Klasik Roma, romanslarda kültürel otoriteyi simgelemektedir. Yüzyıllar boyunca Roma, gücünün zirvesinde bilinen dünyanın çoğunu kontrol eden geniş bir imparatorluğun merkez üssünde bir şehir olarak, evrensel tanınan ve tartışmasız kabul edilen güç ve egemenliğin nihai sembolü ve paradigması olmaktadır. Roma’nın görkemi efsaneye dönüşerek Orta Çağda İngiltere’de romanslara yansımaktadır. Bu çalışmada, özellikle Orta Çağda Latince, Eski Fransızca, Anglo-Norman ve İngilizce yazılan bazı romanslarda, klasik Roma’nın Orta Çağda İngiltere’de neyi ifade ettiği ve nasıl algılandığı vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle, SOKÜM bağlamında klasik Roma, İngiltere’deki on bir ve on dördüncü yüzyıllarda elyazmalarında bulunan *De gestis Britonum*, *Chanson de Saisnes*, *Cligés*, *Le Bone Florence of Rome (LBFOR)*, *Emaré* ve *Octavian*’da kültürel etkileri ve *translatio studii et imperii*yi göstermektedir.

¹⁰ Tarihsel karakterlerin romanslara yansımaları ile ilgili detaylı bilgi edinmek için bakınız: Brunner, 1913; Quéreul, MS 432; Ewert, 1933; Stimming, 1899; Hathaway, 1975. Dominica Legge bazı romansların ortaya çıkışını romansları yazdıran asil ailelerin atalarına (ancestral romance) atıfta bulunduğuna değinmektedir. Detaylı bilgi edinmek için bakınız: Legge, 1963.

On birinci yüzyılda İngiltere’nin tarihsel gelişimini anlatan ancak günümüzde edebi bir eser olarak kabul gören Galfridus Monemutensis’in (1854) *De gestis Britonum [Historia Regum Britanniae]* başlıklı eserinde İngilizlerin kökenlerinin Roma’dan geldiği vurgulanmaktadır: ‘Aslında, biz Romalılar ve Britanyalılar aynı köklere sahibiz, çünkü ikimizde Truvalıların soyundan geliyoruz. Truva’nın çöküşünden sonraki ilk atamız Aeneas [Aeneidos] idi’ (Liber III, Caput 1).¹¹ On üçüncü yüzyılda Jean Bodel *Chanson de Saisnes* başlıklı eserinde Roma ile ilgili konuları (*matière*) anlatırken ‘Roma’nın bilgi verici ve öğretici’ olduğuna değinir ve klasik Roma metinlerinin Orta Çağda İngiltere’de kaleme alınan Eski Fransızca ve İngilizce metinleri etkilediğini vurgulamaktadır (Brasseur, 1989).¹² İngiliz edebiyatında Kral Arthur mitini şekillendiren Chretien de Troyes’nin *Cligés* adlı eserinin giriş kısmı, klasik Yunanistan ve Roma’nın İngiltere’de kaleme alınan Eski Fransızca ve İngilizce metinlere yansıdığını gözler önüne sermektedir (Micha, 1967, ss. 31- 34; Taflı Düzgün, 2019, s. 95). Aynı şekilde Chretien de Troyes, *Cligés*’in devamında Kral Arthur’un kökenlerinin klasik Yunan ve Roma kültüründen geldiğine atıfta bulunmaktadır:

Ovide’in emirlerini ve
Aşk Sanatı romansını çeviren
...
Başlıyor yeni bir romans yeniden
Kökenleri Yunan kültüründen gelen
Arthur’un soyu ile ilişkilendirilen
(Micha, 1967, 1-2 & 8-10).¹³

Bu alıntıda Ovidius’un ve Virgilius’un eserlerindeki kahramanın önce Ceaser Augustus ile sonra da edebi metinlere konu olan İngiltere kralı Arthur ile Antik-Orta Çağ arasında bağlantı kurulmaktadır. Alıntıda Yunan-Roma-İngiltere ortak bir kültürün parçasıdır ve *translatio studii et imperii* vurgulanmaktadır. Roma, Kral Arthur romanslarında İngiltere için efsaneleştirilen ve İngiliz kimliğini inşa etmek üzere kullanılan bir şehirdir. Ancak, Roma, *LBFOR*, *Emaré* ve *Octavian* gibi romansların merkezinde yer almakta olup hem kültürel hem de coğrafi şehirlerin kalbi olarak işlev görmektedir. Roma’yla ilgili bu romansları kaleme alan anonim yazarlar, romanslarda

¹¹ ‘Ex eadem prosapia nos Romani et Britones orti sumus, quia ex Troiana gente processimus. Nobis Aeneas post destructionem Troiae primus pater fuit’.

¹² On üçüncü yüzyılda Jean Bodel tarafından el yazması geleneğine bağlı yazılan *Chanson de Saisnes*’in transkripsiyon ve editörlüğü Brasseur tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Brasseur’in editörlüğünü yapmış olduğu versiyonu kullanılmıştır. ‘Cil de Rome sont sage et de san aprenant’.

¹³ ‘Et Les comandemanz d’Ovide / Et L’art d’amors an romans mist / ... / Un novel conte recomance / D’un vaslet qui an Grece fu / Del linage le roi Artu.

Roma'yı yeniden şekillendirmektedir. Antik çağın prestiji ve Orta Çağ dinleyicilerin/okuyucuların Roma'yla direkt olarak ilişkilendirilmesi, kral Arthur romanslarında olumsuz tasvir edilmektedir. Ancak, Roma'nın İngiltere'deki Arthur ile ilgili olmayan diğer Orta Çağ romanslarında kanonlaşmış olması dikkat çekicidir. Lefebvre Roma'nın, edebi metinlerde yaratıcı bir alan (zamansal ve mekansal) haline geldiğine değinir (Nicholson-Smith, 1991, s. 243). Bu bağlamda Roma, Arthur ile ilgili olmayan *LBFOR*, *Emaré* ve *Octavian* romanslarında sembolik bir öneme sahiptir ve metinde olay örgüsünün ortaya çıkması için bir sahne olarak kullanılmaktadır. Klasik Roma, Romans Romasında Orta Çağ ve klasik dünya arasında kurgulanmaktadır. Roma, *LBFOR*, *Emaré* ve *Octavian*'da bir anlatı mekanı ve yaratıcı bir alandır. Romans, Roma'nın mekansal konumunu vurgularken, olay örgüsü içerisinde önemini, kültürün ne olduğunu ve *translationun* nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Romans Roması, *LBFOR*, *Emaré* ve *Octavian*'da bir konum, bir ortam, bir şehir ve bir hayali alan gibidir ve antik Roma'nın prestijini egzotikleştirmektedir.

Mehl (1968), Cooper (2004), Field (2008) ve Knight (2010) gibi Orta Çağ uzmanlarına göre, Roma egzotik bir coğrafyayı temsil etmektedir ve bu egzotikleşme durumu Orta Çağda tipik bir motif olarak kullanılmaktadır (s. 40; s. 24; s. 29; s. 29). Egzotik, edebi metinlerde belirgin özelliği olan yerleri ya da garip karakterleri vurgulamaktadır. Romansta coğrafi egzotizm, Orta Çağ dinleyicisinin/okuyucusunun dikkatini ısrarla Doğuya doğru çekiyor gibidir. Örneğin *Octavian*, Orta Çağ İngiliz romanslarının coğrafi sınırlarını Roma ve Doğu ile ilişkilendirmektedir.¹⁴ Reiss'in ifade ettiği gibi Orta Çağ romanslarının, kendi gölgelerini ve gizemlerini gözler önüne sermesi gerçekliğin ötesindedir (s. 120). Benzer şekilde Baswell'e (2000; 2007) göre, Orta Çağ romansları bir buluşma yeri, tarihin ve hayal gücünün bir arenası, normalleştirilmiş bir geçmişi ve efsaneleştirilmiş bugünün birleşimi ve aktarımıdır ve mevcut toplumun kültürel ve politik şekillenmesinin bir yansımasıdır (s. 123; s. 232).

On dördüncü yüzyılda anonim olarak kaleme alınan *LBFOR*'da klasik Roma, kültürel bağlamda antik dönemle ve Orta Çağı buluşturmaktadır.¹⁵ *LBFOR*,

antik Roma'nın ihtişamını 'gerçek bir mekan' ('that ryall place', 1.1812) ve 'zengin şehir Roma' ('Rome the ryche cyte', 1.1931) olarak vurgulamaktadır. *LBFOR*'da diğer şehir olan Floransa'ya (Florence) kadın karakterin adıyla atıfta bulunmaktadır. Ancak anonim olan yazar, *Le Bone Florence of Rome* başlığıyla özellikle Roma'yı ön plana çıkararak romanstaki kültürel konumu ve *translatio studi et imperii*yi güçlendirmektedir. Romansın başlığından metnin sonuna kadar, Roma ihtişamı simgelenmektedir. Kadın kahramanın adı şehirle özdeşleştiği için Floransa'nın konumu metinde oldukça önemli hale gelse de Roma daha üstün bir şehir olarak tasvir edilmektedir. Romansın giriş kısmında Roma'daki imparatorluğun ne kadar güçlü olduğu vurgulanmaktadır ve başka ülkelerin prensleri (Emere ve Miles gibi) Roma'ya ulaşarak şövalyelik unvanı almaya çalışmaktadır. Roma'ya gelen Emere ve Miles şövalyelik ideallerini gerçekleştirebilmek ve prestijli Roma'da tanınabilmek için mücadele etmektedir. Ayrıca, Roma İmparatorunun kızı Florence'in güzelliği Roma'nın ihtişamıyla özdeşleştirilmektedir.

Romansta Florence'in güzelliği yüz yaşındaki (hundurd, l. 83) Konstantinopolis İmparatoru Garcy'ye kadar ulaşır ve Garcy, Florence ile evlenmek ister (ll. 108-113).¹⁶ Florence bu teklifi reddedince Roma ve Konstantinopolis arasında savaş çıkar. Anonim olan romans yazarı Florence'in kişisel dramını Roma'nın kaderiyle karşılaştırmaktadır. Konstantinopolis imparatoru Syr Garcy, Florence'i tehdit etmektedir ve Florence ile Roma'nında tehdit altında olduğu vurgulanmaktadır. Florence'in kaderi Roma'nın kaderi ile yakından bağlantılıdır; güzelliği Roma'nın yıkılmasına neden olmak üzeredir. Ancak, romansın sonunda Emere'in -Aenedos gibi- Roma imparatoru olmasıyla Roma yeniden ihtişamını ve prestijini korumaktadır. *Translatio studii et imperii* bağlamında, Roma'nın güçlü bir imparatorluk, tarihi bir yer ve sembolik statüsü, romans boyunca vurgulanmaktadır. *LBFOR*, Roma'nın (ikinci Truva olarak) kuruluş hikayesiyle başlar ve romansın sonunda antik çağın prestijinden yararlanarak 'Roma'nın kroniklerinin' (Cronykyls of Rome) bir parçası haline gelir. Romansta, Florence, Roma imparatorunun (emperowre of Rome) kızı olarak tanımlanmaktadır ve sonrasında Hristiyanlığı kabul eden Roma imparatoru tüm kralların başıdır (ll. 997-98).¹⁷ Burada Roma'nın ve Roma İmparatorluğunun kudreti ve Roma imparatorunun kızı olmanın önemi vurgulanmaktadır. Roma'nın ihtişamı (ll. 310-45) Konstantinopolis imparatoru Garcy'nin habercilerinin anlatımında da

¹⁴ Northern Octavian 'Cambridge Ff. 2.38 ve Lincoln Cathedral Library MS 91' (Lincoln Thornton) olmak üzere iki elyazmasında bulunmaktadır. Southern Octavian ise 'London British Library MS Cotton Caligula A.2.' el yazmasında mevcuttur. Bu çalışmada Octavian ile ilgili tüm alıntılar Mills'in editörlüğünü yaptığı versiyonundan kullanılmaktadır.

¹⁵ Orta Çağ İngilizcesi ile kaleme alınan *LBFOR* sadece 'Cambridge, CUL, MS Ff. 2.38'da' mevcuttur. *LBFOR* ile ilgili tüm alıntılar Heffernan'ın editörlüğünü yaptığı versiyonundan kullanılmaktadır.

¹⁶ Detaylı bilgi için bakınız: Hülya Taflı Düzgün, 2017, ss. 184–188.

¹⁷ 'the grettyst lorde in crystendome / and hedd of euery kyng'.

ifade edilmektedir. Roma'nın romanstaki önemi ve metnin içeriğinin çoğunluğunun bu şehirde geçmesi şehrin kültürel atmosferini açıklama yolunda kanıt sunmaktadır. *LBFOR*'da romans Roması hakkında 'gerçek bir mekan', 'zengin şehir Roma' gibi belirli özellikler belirtilmektedir.

LBFOR' a benzer şekilde on dördüncü yüzyılda anonim olarak kaleme alınan *Emaré*' de Roma, metin içerisinde sürekli tekrar eden, Roma'da başlayan ve biten bir anlatının merkezini oluşturmaktadır.¹⁸ Metin içerisinde Roma'nın sürekli tekrar edilmesi, Putter'ın (2000) da ifade ettiği gibi, tekrarın geçmişi meşgul etmek zorunda olmamasıdır, ancak yeni bir başlangıç yaratmak için onu ileriye dönük olarak hatırlayabilmesidir (s. 170). Bu romansta, Roma'ya ve Roma'dan yapılan – prenses *Emaré*'nin sürgün edilmesi ve yaşadığı zorluklar, İmparator olan babasının kızına karşı davranışları ve evlenme talebi gibi- seyahatlerin çerçevesi çizilmektedir (ll. 226-28).¹⁹ Bu tür evlilik taleplerinin gerçekleşmesi, özel bir evlilik izni gerektirdiği için Roma'daki Papa'ya gitmeyi zorunlu kılmaktadır. Archibald'a (2001) göre, toplumca hoş karşılanmayan bu resmi evlilik izni, Orta Çağda Avrupa'da yaygındır (2001). *Emaré*'nin babası, imparatorluğundaki heyetine ('hys counsyle') Papa'dan kızıyla evlenebilmek için Roma'dan özel izin almalarını emreder (ll. 231-34).²⁰ Roma'ya ulaşan heyet Papa'dan evlenme izin kâğıdını alır ve ülkelerine geri döner (ll. 238-40).²¹ *Emaré*, özel evlilik iznine rağmen babasıyla evlenmeyi reddeder, böylece sürgüne gönderilir. Sürgün sürecinde, başka biriyle evlenir ancak kayınvalidesinin iftiralara maruz kalır ve kadın kahramanın çocukları elinden alınır. Bunca acıya dayanamayan *Emaré*, çareyi Roma'ya ulaşmakla bulur (ll. 679-81).²² Romalı tüccar Jurdan, çaresiz durumdaki *Emaré*' yi bulunca Roma'da ona iyi bakar (ll. 685-87).²³

Emaré'nin sonunda Roma hem uzlaşma hem de affetme yeri, kötülerin cezasını çektiği, iyilerin ödüllendirildiği ideal bir şehir olarak işlev görmektedir. *Emaré*'nin babası iyice yaşlanmıştı ve kızına yaptığı eziyetlerden

dolayı Roma'yı ziyaret etmeye ve Papa'dan kefaret almaya karar verir, böylece affedilirse öldüğünde sonsuz mutluluğu kazanabilecektir ve öncesinde danışmanlarını (messengers) Roma'ya gönderir (ll. 949-60).²⁴ Eşi Galler kralı da *Emaré*'ye yaptığı kötülüklerden dolayı suçluluk duyar ve Tanrı'nın lütfuyla Roma'ya gidip Papa'dan günahları için af diler (ll. 817-22).²⁵ Böylece Roma, *Emaré*'de tüm karakterlerin uzlaştığı, Papa'nın günahları affettiği, acı çekenlerin cennetle ödüllendirdiği, tüm sorunların çözüldüğü mutluluğun merkezi ideal bir şehir olarak tasvir edilmektedir. Benzer şekilde, on dördüncü yüzyılda anonim olarak kaleme alınan *Octavian*'da Roma'nın çekiciliği metnin içeriğinde çerçevelenmektedir. *Octavian*'ın, giriş kısmında klasik Roma'dan bahsedilmektedir:

Anlattığı gibi Roma'daki kitapların bizlere Atalarımızın da başına geldiğinde

...

Macerayla dolu zamanın birinde
Bir İmparator vardı Roma'da
Okuduğumuz kadarıyla romansta
(ll. 10-15).²⁶

Klasik Roma'daki kitapların varlığı yüzyıllar sonra Orta Çağdaki *Octavian*'a aktarılmaktadır. *Octavian*'daki mekana bakıldığında klasik Roma merkezdedir ve romans kahramanı Roma'dan Kudüs'e yolculuk yapmaktadır. *Octavian*, Kudüs'te belirli bir süre yaşadktan sonra tekrar Roma'ya ailesiyle gururla geri dönmektedir (ll. 1786-88).²⁷ Roma'ya bu dönüş, imparatorluğun kökenlerinin buradan geldiğini vurgulamaktadır ve istikrarı sağlamaktadır. *Octavian*'daki Roma, klasik Roma'da olduğu gibi gücün, güvenliğin ve kudretin sembolüdür. Roma'nın romanslardaki bu tasvirleri *translatio studii et imperii* olarak antik dönemden on dördüncü yüzyılda İngiltere'ye aktarılabilir. Roma, kararlar alınmadan önce izin ve onay istenilen bir otorite, affedilme için gidilen uzlaşmacı emsal bir mekandır.

¹⁸ Orta Çağ İngilizcesi ile kaleme alınan *Emaré* sadece London, BL, MS Cotton Caligula A.ii. 'de mevcuttur. Bu çalışmadaki *Emaré* ile ilgili tüm alıntılar Mills'in editörlüğünü yaptığı versiyonundan kullanılmaktadır.

¹⁹ 'was anamored hys thowghtur tyll / wyth her he thowghth to worche hys wyll / and wedde her to hys wife'.

²⁰ 'to go and come / and gete leve of the pope of Rome / to wedde that mayden clere'.

²¹ 'to the courte of Rome / and browghte the popus bullus sone / to wedde hys dowghter dere.

²² 'dryven' from Galys, 'toward Rome / thorow the grace of God yn trone / that all thing may fulfyll'.

²³ 'A marchaunte dwelled yn that cyté, / A ryche mon of golde and fee, / Jurdan was hys name'.

²⁴ 'The Emperour her fadyr then / Was woxen an olde man, / And thought on hys synne: / Of hys thowghtur *Emaré* / That was putte ynto the see / That was so bryght of skynne. / He thought that he wolde go, / For hys penance to the Pope tho / And heven for to wyne. / Messengers he sente forth sone, / And they come to the kowrt of Rome To take her lordes inne'.

²⁵ 'Thorow the grace of Godd yn trone / I woll to the Pope of Rome / my penans forto take'.

²⁶ 'In the bukes of Rome als it es tolde / How byfelle amange oure eldyrs olde, / ... / Somtym byffell ane aventure, / In Rome ther was ane Emperoure, / Als men in romance rede'.

²⁷ 'wyth game and with grete honowre / to Rome went the emperour / hys wife and hys sonys be hys syde'.

SONUÇ

On bir ve on dördüncü yüzyıllar arasında İngiltere’de kaleme alınan *De gestis Britonum*, *Chanson de Saisnes*, *Cligés*, *Le Bone Florence of Rome (LBFOR)*, *Emaré* ve *Octavian*, klasik Roma kültürünü, klasik geçmişini ve dolayısıyla antik çağın prestijini yüzyıllar sonrasında aktararak model almaktadır. İngiltere’de yazılan bu metinler Roma’yı ideal bir yer olarak tasvir etmektedir. Klasik Roma, *translatio studii et imperii*yi yansıtarak romansların oluşum süreçlerini ve olay örgülerini şekillendirmektedir. UNESCO’daki tanımıyla kabul gören kültür, *translatio studii et imperii* sayesinde klasik Roma’nın önemini edebiyata yansıtmaktadır. SOKÜM’ün aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dil ile romanslar, İngiltere’de klasik Roma’yı Latince, Eski Fransızca, Anglo-Norman ve İngilizce ile gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu nedenle, bu romanslar, duvarlarla çevrili bir kaleden daha fazlasına tanıklık etmektedir.²⁸

KAYNAKLAR

- Archibald, E. (2001). *Incest and the Medieval Imagination*. Oxford University Press.
- Arnold, M. (1889). *Culture and anarchy; an essay in political and social criticism*. Smith, Elder & Company.
- Baswell, C. (2007). England’s Antiquities: Middle English Literature and the Classical Past. P. Brown (Ed.), *Companion to Medieval English Literature and Culture, c. 1350- 1500* (s. 231-46) içinde. Blackwell Publishing Ltd.
- Baswell, C. (2000). Marvels of Translation and Crises of Transition in the Romances of Antiquity. R. Kruger (Ed.), *The Cambridge Companion to Medieval Romance* (s. 122-151) içinde. Cambridge University Press.
- Benedict, R. (1935). *Patterns Of Culture*. Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Brasseur, A. (Ed.). (1989). *La Chanson des Saisnes*. Librairie Droz.
- Brunner, K. (Ed.). (1913). *Der Mittelenglische Versroman Über Richard Löwenherz: Kritische Ausgabe Nach Allen Handschriften Mit Einleitung, Anmerkungen Und Deutscher Übersetzung*. Braumüller.
- Chiappelli, L. (1888). *Lo studio boloqnese nelle sue origine e nei suoi rapporti colla scienza pre-Imeriana Pistoia*.
- Cooper, H. (2004). *The English Romance in Time: Transforming Motifs from Geoffrey of Monmouth to the death of Shakespeare*. Oxford University Press.
- Copeland, R. (1991). *Rhetoric, Hermeneutics and Translation in the Middle Ages*. Cambridge University Press.
- Curtius, E. R. (1954). *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter*. Francke.
- Ewert, A. (Ed.). (1933). *Gui De Warewic: Roman Du XIII Siecle*. Champion.
- Field, R. (2008). The Curious History of Matter of England. N. Cartlidge (Ed.), *Boundaries in Medieval Romance* (s. 29-42) içinde. D.S Brewer.
- Gilson, E. (1932). *Les idées et les lettres*. J. Vrin.

²⁸ Bu çalışmada Latince, Eski Fransızca, Eski Almanca, Anglo-Norman, Orta Çağ Almancası, Orta Çağ İngilizcesi, Modern Almanca ve İngilizceden alınan alıntılarının tamamı yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Bu çalışma sürecinde araştırma alt yapısını ve ofis imkanını sağladığı için Erciyes Üniversitesi ArGePark Araştırma Merkezi, Araştırma Dekanlığı’na ve Türkiye Bilimler Akademisi, Kültür Envanteri Dergisi Hakemleri ile Editörlerine teşekkür ederim.

- Gilson, E. (1944). *La Philosophie au moyen age des origines patristiques a la fin du XIVe siecle*, Bibliotheque historique. Payot.
- Gottfried's von Monmouth. (1854). *Historia Regum Britannia*. E.Anton.
- Hathaway, E. J. (Eds. et al.). (1975). *Fouke le Fitz Waryn*. Blackwell.
- Heffernan, C. F. (Ed.). (1976). *Le Bone Florence of Rome*. Manchester University Press.
- Heimann, L. (Ed.). (1870). *Immanuel Kant Metaphysik Der Sitten*. Berlin.
- Herder, J. G. (1774). *Auch eine Philosophie der Geschichte zur Bildung der Menschheit Beytrag zu vielen Beyträgen des Jahrhunderts*. Weidmann.
- Herder, J. G. (1785). *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*. Bey Johann Friedrich Hartknoch.
- Jaspers, K. (1954). *Ways to Wisdom: An Introduction Philosophy*. Yale University Press.
- Knight, S. (2010). *Celticity and Christianity in Medieval Romance*. R. Field, P. Hardman ve M. Sweeny (Ed.), *Christianity and Romance in Medieval England* (s. 26-44) içinde. D.S. Brewer.
- Köhler, E. (Ed.). (1956). *Ideal und Wirklichkeit in der Hofischen Epik, Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie*. M. Niemeyer.
- Kühner, R. (1853). *Tullii Ciceronis Tusculanorum Disputationum, Typis et Sumptibus*. F. Frommann.
- Legge, M. D. (1963). *Anglo-Norman Literature and Its Background*. Clarendon Press.
- Mehl, D. (1968). *The Middle English Romances of the Thirteenth and Fourteenth Centuries*. Routledge and Kegan.
- Micha, A. (Ed.). (1967). *Chrétien De Troyes: Cligés*. Champion.
- Mills, M. (Ed.). (1992). *Emaré in Six Middle English Romances*. J.M. Dent.
- Mills, M. (Ed.). (1992). *Octavian in Six Middle English Romances*. J.M. Dent.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. (N. S. Donald, Çev.). Blackwell.
- Polonus, M. (1574). *Martini Poloni, archiepiscopi Consentini, Chronicon expeditissimum, ad fidem veterum manusciporum codicum emendatum & auctum, Ex officina Christophori Plantini, Architypographi Regij*.
- Putter, A. (2000). The Narrative Logic of Emaré. A Putter ve J. Gilbert (Ed.), *The Spirit of Medieval English Popular Romance* (s. 157-80) içinde. Longman.
- Rackham, H. (Ed.). (1942). *Marcus Tullius Cicero De oratore*. Harvard University Press.
- Reiss, E. (1985). Romance. T. J. Heffernan (Ed.), *The Popular Literature of Medieval England* (s. 108- 30) içinde. University of Tennessee Press.
- Ribbeck, O. (Ed.). (1862). *Publius Vergili Maronis Aeneidos*. B.G.Teubneri.
- Stimming, A. (Ed.). (1899). *Der Anglonormannische Bovee de Haumtone*. Bibliotheca Normannica.
- Taflı Düzgün, H. (2017). He bete hur wyth hys nakyd swyrde, and sche caste up many a rewfull rerde: The Representation of Violence in Le Bone Florence of Rome. *The Journal of International Social Research*, 10(51), 184–188.
- Taflı Düzgün, H. (2019). Orta Çağ İngiliz Romansı Olan Havelok The Dane'de Millî Kimlik. *Millî Folklor*, 16(124), 91–104.
- Taflı Düzgün, H. (2019). *Ortaçağ'da Anadolu'dan İngiltere'ye: Antakya'nın Şarkısında Türkler*. Siyasal Kitapevi.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture : researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom*. J.Murray.
- Werner, G. (1958). *Translatio Imperii: Ein Beitrag zur Geschichte des Geschtsdenkens und der politischen Theorien im Mittelalter und in der fruhen Neuzeit*. Mohr.
- Zimmermann, M. (2001). *Auctor et auctoritas: invention et conformisme dans l'écriture médiévale: actes du colloque tenu à l'Université de Versailles-Saint-Quentin-en-Yvelines, 14-16 juin 1999*. Ecole des chartes.